

שמעתא עמיקתא

גליון תק"ק | פרשת ויקהל - שקלים | תשפ"ד | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

גליון 600
בפ"ד

פניני הלכה

הנולד בל' אדר א' בשנה מעוברת אימתי נעשה בר מצוה

א. כתב האגור (ספר החזון חידה א') אחד נולד בכ"ט באדר הראשון בשנה מעוברת, והשני נולד באדר שני א' בו, ושנה י"ג אינה מעוברת. אותו שנולד בכ"ט באדר ראשון צריך להמתין עד כ"ט ימים לחודש אדר בשנת י"ג. ואותו שנולד אחריו בראשון באדר השני, יהיה בן מצוה באחד לאדר בשנת י"ג. כי חודשים אתה מונה לשנים, ואי אתה מונה ימים לשנים (נזיר ד. ומגילה ה.).

וכתב הב"י (אורח חיים סי' נ"ה) דיש ללמוד כן מהא דגרסינן בערכין (לא) אמר רבי אבא בר ממל מכר שני בתי ערי חומה, אחד בט"ו באדר ראשון, ואחד באחד באדר השני, זה שמכר לו באדר השני, כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה, זה שמכר לו בט"ו של אדר הראשון לא עלתה לו שנה עד ט"ו באדר של שנה הבאה. וא"י אבא בר ממל נולדו לו שני טלאים אחד בט"ו של אדר הראשון, ואחד באחד באדר השני, זה שנולד באדר השני כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה הבאה עלתה לו שנה, זה שנולד בט"ו באדר הראשון לא עלתה לו שנה עד ט"ו באדר של שנה הבאה.

וכן פסק המחבר לדינא בשו"ע (סי' נ"ה ס"ז) דהנולד בכ"ט אדר ראשון בשנה מעוברת, ושנת י"ג אינה מעוברת, צריך להמתין עד שיגיע כ"ט אדר. והנולד אחריו בא' אדר שני בשנה מעוברת, כיון שהגיע ע"י באדר של שנת י"ג נעשה בן י"ג.

וכדברי האגור כתב בתשובת מהר"י מינץ (סי' ט.). והוסף דמ"מ נ"ל דאם היו תאומים לוקח הראשון חלק בכורתו, כי בפטר רחם תליא מילתא.

ב. ובתשובת מהר"י מינץ הנזכרת נשאל על מי שנולד בשנה פשוטה ונעשה בר מצוה בשנה מעוברת, מאימתי נעשה גדול באדר הראשון או באדר השני. והשיב דנ"ל דיהיה בר מצוה באדר שני, דנתעברה השנה נתעברה לו.

והביאו הד"מ (אורח חיים סי' נ"ה) וכ"כ לדינא בהגהותיו לשו"ע (שם ס"ז) - ומיד שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור, אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני. וכתב הפר"ח (שם) דהר"ש הלוי בתשובה (אורח חיים סי' ט"ז) חלק ע"ז ואמר שבאדר הראשון נעשה בר מצוה, ואין זה מחוור אלא העיקר כדברי המוהר"י מינץ. ע"ש מה שהביא ראיות לדבריו.

ג. ובתוך תשובת מהר"י מינץ שם כתב עוד דנ"ל דבר פשוט דאם אחד נולד באדר ראשון, ואחד באדר שני, ובשנת י"ג היה ג"כ עיבור, אז ודאי הנולד בראשון יהיה בר מצוה באדר הראשון, והשני בשני. וכן יש לדייק מלשון המחבר שכתב "ושנה י"ג אינה מעוברת", דמשמע אי השנה הי"ג מעוברת, כל אחד נעשה בר מצוה בזמן שנולד.

וזה דלא כדברי המג"א (סי' י) דהניח ההיא דינא בצ"ע, והעלה דכשם דהנולד בשנה פשוטה אינו נעשה בר מצוה עד אדר שני, דמ"מ בשנה בה"ה, ה"ה אז אע"פ נולד בשנת העיבור לא מלאו לו שנת י"ג עד אדר שני. ומ"ש המחבר "דשנה י"ג אינה מעוברת" מילתא פסיקתא נקט.

וכנראה שלא היתה לפני המג"א תשובת מהר"י מינץ שממנה לקחת הרמ"א דינו, וכבר עמדו בזה האחרונים (עני תשובת שבות יעקב ח"א סי' ט'), הביאו הבאר היטב ס"ק י"א. וע"ע בשערי תשובה ס"ק י"א דהביא עוד אחרונים דהעירו בזה).

וכן פסק המשנ"ב (סי' מ"ג) דהנולד באדר א' בשנה מעוברת, אם שנת הי"ג שנה מעוברת, נעשה בר מצוה באדר א'.

שמעתא אליבא דהלכתא

הציע שידוך ואחר גמרו, מי מקבל השכר

א. שליח או שדכן שהציע על דעת עצמו. ב. לא עלה בידו. ג. דחו את ההצעה ברמאות. ד. אחד התחיל ואחר גמר. ה. אחד עזר בין המתחיל לגומר. ו. מה בכלל "מתחיל". ז. גמרו השידוך (ובטל / ההצעה נדחתה ובסוף חזרו אליה. ח. העלה הצעה לחברו ולא התנה שהוא השדכן היחיד. ט. חובת החתן והכלה בדמי שדכותו. יא. אמר שישדך בחינם. יב. איך קובעים מנהג תשלום השדכנים.

א. שליח או שדכן שהציע על דעת עצמו

כתב הרמב"ם (שלוהין פ"ב ה"ו) הסרסור שליח הוא אלא שהוא נוטל שכר שליחותו. וכן פסק השו"ע (ח"ו"מ סי' קפ"ה ס"א). ומבואר בתשובת הרא"ש (כלל ק"ה ס"א) שסרסור שעשה מעצמו לטובת אחרים גם מקבל שכר. וכן נקט הרמ"א (שם ס"ז ו-ו) וכת' שהשדכן הוא כמו סרסור. ועיי"ש (סי' רס"ד ס"ד ז) וכן כל אדם שעושה עם חבירו פעולה או טובה, לא יוכל לומר בחנם עשית עמדי הואיל ולא צויתך, אלא צריך ליתן לו שכרו.

וע"י עוד ברמ"א (ח"ו"מ סי' רס"ד ס"ד ז) שכת' שאפ"י התנה עמו לתת לו הרבה לא נתן לו אלא שכרו. אבל הש"ך (סי' ט) הביא בשם המהרש"ל שנתן לו כל מה שהתנה עמו. והנתיבות (סי' ח) שנקט דניתן לטעון משטה הייתי בך, הוא במקום שיש משום איסור אונאה, ועל כן בענין שדכן במקום שאין מחיר קבוע אינו יכול לטעון כן. ועיי"ש בקצות ולהלן אות י"ב.

וביאר הפנים מאירות (ח"ב סי' ס"ג) שהסרסור או השדכן שעשו מעצמן מקבלים שכר הוא משום דכיון שהבעלים נתרצו שוב הו"ל כפועל. והגר"א (ח"ו"מ סי' פ"ו וסי' קפ"ה אות י"ג) פירש בשם מהר"ם דהוי כיווד לשדה חבירו ונטעה דאמרנין בב"מ (ק"א) [ושו"ע סי' שעה] דמקבל שכר.

ב. לא עלה בידו

והנה הרא"ש בתשובה שם שנשאל בענין ראובן שהיה סרסור של שמעון למכור ביתו והלך אצל לוי ונתרצה לקנותו, ולא אבה למכור ללוי כי אמר שהיה שונאו ומכרו לאחר, ותובע הסרסור דמי סרסרותו, והשיב דנ"ל דאינו חייב ליתן לו כלום ודמ"א להא בב"ק (קט"ו) ירד להציל ולא הציל מהו, אמר ליה זו שאלה, אין לו אלא שכרו, פירוש שכר טרחו ולא דמי חמורו, הכא נמי יתן לו שכר טרחו שהלך ודבר עמו ולא שכר סרסרותו. ועוד דלא דמי כלל דהתם הפסיד המציל חמורו כדי להציל חמורו חבירו, אבל הכא לא הפסיד מאומה הסרסור, וכתי' מהר"י (סי' קפ"ה) שג"ר מדבריו ששכר טרחו מיהא צריך ליתן לו, ואפ"י לפי טעם שני שכת' דלא דמי כלל אפשר דהכא נתן לו שכר טרחו דמ"מ מפסיד הוא זמנו, אבל אין מנהג העולם כן, ולפיכך נ"ל לפרש דברי הרא"ש דהכי קאמר אפ"י אי הוה נ"ד דומה לההיא דירד והציל יתן לו שכר טרחו, אבל שכר סרסרותו ודאי לא יטול, ועוד דלא דמי כלל והלכך אפ"י שכר טרחו לא יטול כני"ל, ע"כ. וע"י במשפט שלום (שם) שכתב דמה שמצדד הבי"י שחייב לשלם לו שכר טרחו איירי שאמר לשדכן שישתדל לו שידוך זה ועשה פעולתו והעיקוב בא מצידו, אבל אם השדכן התחיל מעצמו י"ל דלכו"ע פטור.

ג. דחו את ההצעה ברמאות

וע"י עוד ברא"ש שם שכתב' לא אותו מעשה דלעיל דמ"מ ודאי אם אחר שאמר לו הסרסור שליח רוצה לקנותו ואמר שליח שונאו ולא רצה למכרו לו, מכרו אח"כ ללוי, זה ודאי היה רמאות וצריך ליתן לו שכרו, ע"כ. והרמ"א (סי' ט) כת' עפ"ז שאם ראובן היה בית למכור, ובא שמעון וסרסר למכרו ללוי, ואמר ראובן שליח שונאו ואינו רוצה למכרו לו, ואח"כ מכרו ללוי ע"י אחר, חייב ליתן לשמעון סרסרותו, ע"כ. וביאר בהגהות רע"א (שם) שחייב לתת לשמעון כי הכא מיירי שנהג מדת רמאות כמבואר ברא"ש הנ"ל. וכ"כ החכמת שלמה (שם) שהרמ"א קיצר בזה. ועכ"פ מבואר שהרמ"א למד שהרא"ש מיירי שבסוף אחר מכר ללוי ולא בעל הבית עצמו ודלא כמו שמשמע ברא"ש שהבע"ה עצמו מכר ללוי. וע"י בסמוך.

ד. אחד התחיל ואחר גמר

וע"י בשב יעקב (ח"ו"מ סי' י"ג) שכתב' דאף דמשמע מהרא"ש הנ"ל שאם לא היה רמאות בדבר מה שלא נגמר ע"י המתחיל ונגמר ע"י אחר אין למתחיל כלום, נ"ל לחלק, דאם המתחיל אף שלא היה יכול לגמור, מ"מ הוא היה הממציא לשידוך הלו, שע"י נתגלה הדבר, ובאו שדכנים אחרים, או אותו צד שהיה מרוצה להשידוך מעמיד אחרים אשר דבריהם נשמעין יותר לצד השני, בודאי דיש לו דין מתחיל, וזה הכלל באופן שאפשר לומר, אילו היה זה המתחיל אשר התעורר לזה, לא היה עולה על דעת אחרים לדבר שידוך הלוה, א"כ ודאי מחויב ליתן להמתחיל כפי המנהג, משא"כ אם הגומרים נתעוררו מעצמם לאותו שידוך, וסבורים לפי דעתם שהם הראשונים [ופירש הפת"ש (ח"ו"מ סי' קפ"ה ס"א) דנ"ל דר"ל שניכר ג"כ לבי"ד כן, כגון שהם ממקום רחוק וכה"ג], א"כ המתחיל לא עשה שום פעולה טובה בזה, הואיל ובעל דבר אינו מרוצה על ידו, ואילו שבא האחרים היה נשתקע הדבר, והשדכנים האחרים באו מעצמם ולא יודעים שום דבר מהמתחיל, א"כ אין שום טעם ליתן לו דבר כו', ע"כ.

והנוב"י (תני ח"ו"מ סי' לו) כתב' על דברי הרמ"א שיש לדון בדבריו, דכיון שמכרו אח"כ ע"י סרסור אחר, יכול להיות שהסרסור החדש הטעים לו טעמים נכונים שלא יעכב המכר עבור השנאה, ועכ"פ נ"ל שגם הרמ"א שכתב' שמכרו ע"י אחר חייב ליתן לשמעון סרסרותו, ונתנו כפי חלקו, שלא תאמר כיון שמתחילה לא נכנסו דברי הסרסור באזני הסוחר שוב אין לו שום זכות, קמ"ל שלא איבד זכותו, אבל ודאי שגם השני הוא שותף בסרסרות זוה. ואם יטעון הסרסור הראשון על המוכר, שהיתה הכוונה ברמאות, אינו מסופק אם חייב המוכר להשלים לסרסור הראשון ההפסד גשרם לו, ויותר קרוב בעיני שפטור.

וכתי' עוד שם שכי"ז לענין מקח וממכר, כי בעסק המקח אין שם דברים אמצעים והמקח תלוי רק בדמים, וכיון שהסרסור הביא אותם לעמק השוה בסך הדמים, כבר נגמר הדבר ולא חסר רק הקנין, ולכן אם המוכר דחאו להסרסור בדברים, ואח"כ הכניס עוד סרסור, בזה נסתפקת קצת, אבל בשידוכים יש הרבה פרטים לבד סך הנדן, וכמה פעמים בשביל דבר קטן נתבטל השידוך, ולכן כל זמן שלא השוה אותם השדכן הראשון בכל הפרטים, עדיין לא נגמר השידוך ע"י השדכן, ואם א' מהצדדים מכניס את אוהבו או קרובו לגמור הדבר, אפ"י היה ביכולת של השדכן הראשון להשוותם, אין כאן רמאות כלל, וכזה נעשו מעשים בכל עת, ואין להשדכן הראשון על הצדדים על הצדדים, אבל לא שום דין כלל. ופירש הפת"ש (ח"ו"מ סי' ט) שכונת הנוב"י דאין לשדכן הראשון רק תערומת שאינו יכול לתבוע כלל חלק הגומר, אבל ודאי שצריך לשלם לו חלק המגיע למתחיל כפי תקנת המדינה שם. וכ"כ אליבא דהנוב"י במשפט שלום (שם). אולם החכמת שלמה (על ס"ה) הבין שכונת הנוב"י שאינו מקבל שכר, ותמה עליו, דודאי הראשון מקבל שכר כפי אשר ישו ה"ב"ד כמה היה שווה טרחתו אבל חלק מחצה אין לו, כי העיקר שייך לגומר. ויעו"י בערך שי (שם על ס"ז) שיצא להסתפק לענין שני שדכנים א' התחיל והשני גמר דכתב הנוב"י הנ"ל דחולקין, אי דוקא כשהגומר נודע לו השידוך ע"י המתחיל דאזי כ"א לא פעל בלא חבירו, אבל אם א' התחיל ועזב באמצע ענין ולא גמרו ובא אחר שלא ידע ממציאת הראשון והמציאו מעצמו עד גמירת הכל לשני. והכרע דבכה"ג הכל לשני. ועיי"ש הראיות שהביא לדין זה.

ה. אחר עזר בין המתחיל לגומר

וכתי' בעטרת צבי (סי' יז הובא) בשם פנקס ארצות שאם יש עוד שדכן שלישי, המתחיל והגומר יחלוקו ביניהם בשוה, ואמצעי לא יקח כלום, אבל ראיתי נוהגים שמחלקים לגי חלקים, שלישי למתחיל ושלישי לאמצעי ושלישי להגומר. ואם המתחילין הם רחוקים, ובשעת הגמור לקחו הבע"ז קרובים שלהם לגמור השידוך, אין להקרובים כלום. והביאו הפת"ש (ח"ו"מ סי' ט) וכת' דמשמע מדבריו דבגווה האין לקרובים כלום, יתן גם חלקו למתחילין. ולפי"ז משי"כ הנוב"י הנ"ל, ואם א' מהצדדים מכניס את קרובו לגמור כו' אין להשדכן הראשון שום דין כלל, חיינו מצד הדין, וכאן מצד התקנה, ע"כ. וע"י בשב יעקב (שם) שכתב' שדבר זה תליא במנהג המדינות, ואני כאשר ראיתי המנהג בעיר מולדתי ק"ק פראג ליתן להמתחיל חלק שלישי, כן נהגתי פה במדינה זו, ואם היה מתחיל רק אצל צד א', יש לו החציה היינו חלק ששית. והביאו הפת"ש (ח"ו"מ סי' ט).

והתפאר"י (סוף סדר נשים רמזי אה"ע סי' ט) כתב' בשם חוקי דרך שחצי שדכותו נתנים למתחילין וחציו לגומרים, אבל לאמצעים ולא כלום. ולקרובים פסולי עדות אין נתונים רק בניכר לפי ראות עיני הדיין שעשו פעולה. וברחוקים הצדדים זה מזה עשר פרסאות יתן שדכותו כפול. והביאו הפת"ש (אה"ע סי' נ"ס ס"ז). וע"י בערוה"ש (אות י"ב) שמן הדין לאמצעי לא מגיע כלום ונהגו לתת לו מעט.

